

Beschrijvend en praktijkgericht effectonderzoek naar kortdurende thuisbegeleiding: Onderzoeksluik 1

Tim Stroobants
Prof. Dr. Johan Vanderfaeillie
Prof. Dr. Caroline Andries

Vrije Universiteit Brussel

In opdracht van het Agentschap Jongerenwelzijn

Luik 1: Beschrijving van het aanbod, de aanbieders, en het maatschappelijk en juridisch kader

Augustus 2011 – juli 2012

Luik 2: Praktijkgericht effectonderzoek op micro- en macroniveau

April 2012 – juli 2013

Inhoud

- Context en situering
- Opzet van het onderzoek
- Tussentijdse resultaten
- Beperkingen
- Discussie en besluit
- (Onderzoeksluik 2)

Context en situering

Thuisbegeleiding (Cat.5)

- Ambulante/mobiele hulp (min 1 contact/week)
- Minderjarigen en hun gezin t.g.v. POS/MOF

Reguliere thuisbegeleiding

- Gevestigd aanbod
- Gemiddelde duur 6 maanden tot 2 jaar
- Intensief, aanklampend en integraal

Kortdurende thuisbegeleiding

- Sinds augustus 2009
- Doorlooptijd van 6 maanden
- Uitstroom en/of doorstroom?

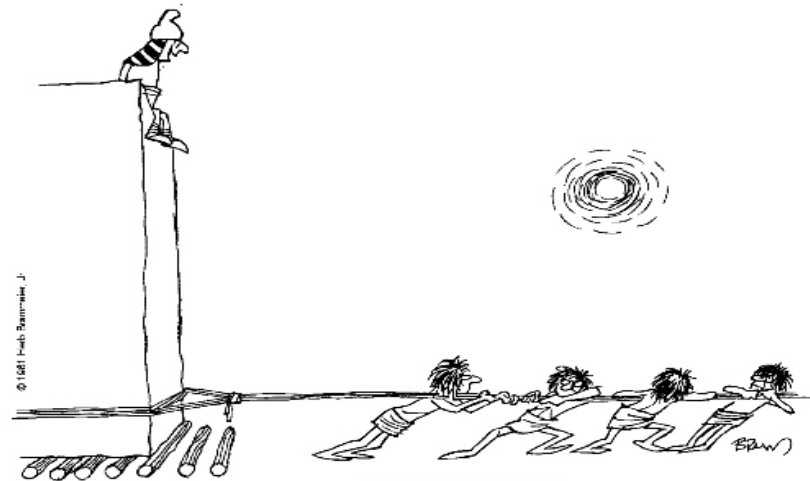
Methodisch handelen

- Care as usual in jeugdhulpverlening heeft geen/onvoldoende tot middelgroot effect (van Yperen et al., 2010; Warren et al., 2010; Weiss et al., 1999; Weisz, 2004)
 - ⇒ Streven naar bewijsvoering van effectieve hulpverlening
 - ⇒ Vereist explicitering van het methodisch handelen
- Protocol, draaiboek of handleiding bestaande uit allerhande richtlijnen voor een planmatige, systematische, doelgerichte en procesmatige aanpak met ruimte voor flexibiliteit
 - Bijkomende voordelen:
 - ✓ Eenheid in uitvoering
 - ✓ Overdraagbaarheid
 - ✓ Duidelijk verhaal
 - ✓ Verhoogde effectiviteit
 - ✓ ...

Opzet van het onderzoek

Praktijkgestuurd onderzoek

- Gezamenlijk onderzoeksproces tussen onderzoekers en praktijkwerkers
- Doel: werk van de voorziening te verbeteren en te legitimeren naar de buitenwereld
- Drie kenmerken:
 - ✓ Aansluiting
 - ✓ Inbedding
 - ✓ Benutting

"Believe me, fellows, everyone from the Pharaoh on down is an equally valued member of the team."

Deelnemende diensten en werkwijze

- 23 van 27 thuisbegeleidingsdiensten met een kortdurend traject
 - Totale begeleidingscapaciteit van 309 op 365
 - 7 diensten ingebed in MFC
- Niet-deelnemers
 - Te atypisch inzake doelgroep en werkwijze
 - Zeer lage begeleidingscapaciteit
- Beschrijving van het eigen methodisch handelen
 - 'wat ze doen, voor wie, onder welke voorwaarden en in welke omstandigheden'
 - 4 workshops (x3) op 4 maanden, 2 deelnemers per dienst/methodiek
 - Format gebaseerd op het stappenplan van Foolen et al. (2011)

Tussentijdse resultaten

A. Overzicht kenmerken van de methodiekbeschrijvingen

- 24 methodiekbeschrijvingen (23 diensten)
- Informatie over: doelgroep, doelstelling, opbouw, inhoud, theoretische onderbouwing, randvoorwaarden en bestaand onderzoek

A. Overzicht kenmerken van de methodiekbeschrijvingen

■ Doelgroep

Minderjarigen en hun gezin

- ✓ 0 - 18 jaar (n=19)
- ✓ 11/12/13 - 18 jaar (n=4)
- ✓ Meisjes 3 - 18 jaar; jongens vanaf 16 jaar (n=1)

➤ Beoogde problemen: n=266

- ✓ Aanwezig in de opvoeding en het gezin (n=156)
- ✓ Aanwezig bij de minderjarige (n=91)
- ✓ Aanwezig bij de ouders (n=19)

Doelgroep (2)

➤ Beoogde problemen aanwezig in de opvoeding en gezin (n=156; 59%)

Meest genoemde problemen zijn

- Gebrekkige opvoedingsvaardigheden (n=18)
- Problemen in de gezinscommunicatie (n=17)
- Problemen in het sociaal netwerk (n=14)

Andere: interactieproblemen, onveilige thuissituatie, problemen t.g.v. echtscheiding/NSG, onvoldoende pedagogische afstemming ...

Sterke variatie per beschrijving

- Spreiding van 1 tot 14
- Gemiddeld 6,6 per beschrijving (mediaan=5)
- Oorzaken zijn:

Specifieke versus ruime doelgroep

Concrete versus vage probleemomschrijving

Doelgroep (3)

➤ Beoogde problemen aanwezig bij de minderjarige (n=91; 34%)

Meest genoemde problemen zijn

- Gedragsproblemen bij minderjarige, al dan niet verder gespecificeerd (n=12)

Andere: ontwikkelingsproblemen (n=7), moreel-ethische problemen (n=1), problemen inzake veerkracht (n=2) ...

Variatie per beschrijving

- Spreiding van 0 tot 7
- Gemiddeld 3,7 per beschrijving (mediaan=4)

➤ Beoogde problemen aanwezig bij de ouders (n=19; 7%)

Meest genoemde problemen zijn

- Problematisch functioneren of problematiek ouder belemmerend voor kind (n=12)

Andere: relationele problemen ouders (n=2)

Doelgroep (4)

➤ Indicatiecriteria (n=111)

Meest genoemde indicatiecriteria

- Voldoende bereidheid/motivatie bij cliënt (n=18)
- Terugkeer naar huis (n=14)
- Verandering mogelijk in 6 maanden (n=11)
- Hulpvraag aanwezig (n=11)
- Duidelijke en afgelijnde problemen/doelen (n=10)

Andere: probleeminzicht (n=5), veiligheid minderjarige gewaarborgd (n=4) ...

Variatie per beschrijving

- Spreiding 1 tot 8
- Gemiddeld 4,6 per beschrijving (mediaan=5)

✓ Enkele opmerkelijkheden

- Voldoende bereidheid/motivatie – gebrekkige bereidheid/motivatie
- Recente aanmelding – langdurige hulpverleningsgeschiedenis
- Nederlandstalige cliënten – interculturele gezinnen

Doelgroep (5)

➤ Contra-indicatiecriteria (n=131)

Meest genoemde contra-indicatiecriteria

- Veiligheid kind/begeleider onvoldoende gewaarborgd (n=18)
- Onvoldoende bereidheid/motivatie bij cliënt (n=11)
- Onbegeleidbaarheid cliënt (n=8)
- Verslavingsproblematiek kind (n=8) of ouder (n=12)
- Psychiatrische problematiek kind (n=7) of ouder (n=11)
- Mentale beperking kind (n=5) of ouder (n=6)

Andere: acute crisis (n=6), uithuisplaatsing aangewezen/in aantocht (n=4), huisvestingsproblemen (n=3), financiële problemen (n=2) ...

Variatie per beschrijving

- Spreiding 0 tot 12
- Gemiddeld 5,5 per beschrijving (mediaan=5)

Doelstelling

- Beoogde doelen: $n=334$
 - ✓ Gericht op de opvoeding en het gezin ($n=277$)
 - ✓ Gericht op de minderjarige ($n=49$)
 - ✓ Gericht op de ouders ($n=8$)

Opbouw (1)

- Opbouw van de interventie
 - Totale duur
 - ✓ 3-6 maanden (n=1), 6 maanden (n=23)
 - Met of zonder nazorg (respectievelijk n=15 en n=9)
 - Met of zonder mogelijkheid tot verlenging (respectievelijk n=9 en n=15)
 - Contactfrequentie
 - ✓ Spreiding van gemiddeld 24 tot 68 contacten per beschrijving
 - ✓ Gemiddelde contactfrequentie = 35,2 per beschrijving

Opbouw (2)

Fasering

- Fasering aanwezig in 23 van 24 beschrijvingen
3 tot 5 fasen per beschrijving
- Grosso modo 3 hoofdfasen aanwezig:
 1. Van kennismaking tot handelingsplan
Gemiddeld 4,2 weken
Gemiddeld 1,9 contacten per week
 2. Werkdoelen realiseren
Gemiddeld 15,9 weken
Gemiddeld 1,5 contacten per week
 3. Afronding
Gemiddelde duur: 5,4 weken
Gemiddelde 0,9 contacten per week

Inhoud (1)

- Inhoud van de methodieken
 - Geprotocolleerde methodiek (n=17)
 - Mini-methodieken, therapeutische spelen en technieken (n=90)
 - Werkboeken (n=7)

Inhoud (2)

➤ Geprotocolleerde methodieken (n=17)

Meest vermelde methodieken zijn

- Het Gezin Centraal (n=11)
- Sings Of Safety (n=8)
- Triple P (n=7)
- Video-Hometraining (n=7)
- Intensief Pedagogische Thuishulp (n=7)

Anderen: Hink Stap Sprong (n=5), Non Violent Resistance (n=4), Families First (n=4) ...

- ✓ 3 beschrijvingen richten zich uitsluitend op 1 geprotocolleerde methodiek
- ✓ In 20 beschrijvingen is minstens 1 geprotocolleerde methodiek vermeld
Veelal gedeeltelijke toepassing van methodieken en/of in combinatie met andere methodes

Inhoud (3)

➤ Mini-methodieken, therapeutische spelen en technieken (n=90)

Bepaalde technieken zijn samengevoegd in 1 cluster (vb.: herstelgericht werken, cognitief-gedragsmatige technieken, ...)

✓ Meest vermelde middelen zijn

- Doelgerelateerde technieken (n=20)
- Componentgedragingen (n=18)
- Activeren sociaal netwerk (n=18)
- Oefenen (n=16)
- Duplo (n=15)

Andere: cognitief-gedragsmatige technieken (n=14), installeren maatschappelijke dienst-/hulpverlening (n=14), psycho-educatie (n=14), uitzondering exploreren (n=14), observatie en registratie (n=13), motiverende gespreksvoering (n=12) ...

✓ Over beschrijvingen heen (n=21) zijn de middelen 335 geïdentificeerd

Spreiding van 6 tot 35 middelen per beschrijving
Gemiddeld 16 middelen per beschrijving

Theoretische onderbouwing

■ Theoretische onderbouwing van de interventie

Grote verschillen tussen de onderbouwingen

- ✓ Theorieën, overtuigingen, principes, menswaarden en -beelden en/of methodieken
- ✓ Al dan niet met onderscheid tussen ontstaanstheorie en behandeltheorie

Ontstaanstheorie: enkele voorbeelden

- Opvoedingsvaardigheden Patterson
- Conceptueel schema van beschermende en bedreigende factoren van Rispen, Goudena en Groenendaal

Behandeltheorie: enkele voorbeelden

- Oplossingsgerichte benadering
- Competentiegerichte benadering
- Specifieke methodieken

Veelomvattende theoretische benaderingen: enkele voorbeelden

- Systeemtheorie
- Communicatietheorie
- Contextuele theorie

Organisatorische randvoorwaarden

- **Organisatorische randvoorwaarden voor de uitvoering**
 - **Caseload**
 - 5 tot 8 begeleidingen per begeleider (gem=6,7)
 - Combinatie tussen kortdurende en reguliere begeleidingen mogelijk
 - **Opleidingsniveau en benodigde scholing**
 - Vnl. bachelor met bijscholingsmogelijkheden na indiensttreding
 - **Begeleiding uitvoerend medewerkers**
 - Vnl. teamvergaderingen, werkbegeleidingen, co-begeleiders, supervisie ...
 - **Overlegstructuur**
 - Vnl. binnen de eigen organisatie (beleidsvergaderingen, themaspecifieke werkgroepen ...)
 - **Kwaliteitsbewaking**
 - Meest voorkomende elementen: kwaliteitshandboek, kwaliteitsoverleg, functioneringsgesprekken, resultatenregistratie ...

Bestaand onderzoek

- Bestaand onderzoek naar uitvoering en/of effectiviteit van de interventie
 - Aanwezig in 5 beschrijvingen
 - Bestaand onderzoek weergegeven over:
 - ✓ Intensief Pedagogische Thuishulp
 - ✓ De Versterking
 - ✓ Video-Hometraining
 - ✓ Directieve Thuisbegeleiding
 - ✓ Geweldloos Verzet
 - ✓ Attachment Based Family Therapy
 - ✓ Functional Family Therapy
 - Voornamelijk kleine tot middelmatige effecten, sommige grote effecten

B. De programma's doorgelicht

Kwalitatieve doorlichting (n=24)

- 35 criteria per beschrijving
- 2 fasen

	Som	\bar{x}	St D
	ruwe score	ruwe score	ruwe score
 Onvoldoende	73	2.1	4.9
Voldoende	283	8.1	6.7
Goed	484	13.8	7.9
N	840		

Doorlichting per hoofdstuk

	Percentage goed	Percentage voldoende	Percentage onvoldoende
<u>Doelgroep</u>	29,2	62,5	8,3
Doelstelling	55,8	37,5	6,7
<u>Opbouw</u>	73,6	22,2	4,2
Inhoud	56,3	39,6	4,2
<u>Theoretische onderbouwing</u>	38,5	53,1	8,3
<u>Randvoorwaarden</u>	95,8	4,2	0
<u>Bestaand onderzoek</u>	2,1	10,4	87,5
<u>Werkzame factoren</u>	73,1	26,3	0,6

C. Tevredenheidsmeting

Stelling m.b.t. het resultaat	Percentage negatief	Percentage neutraal	Percentage positief
12. <u>Methodiekbeschrijving gedragen door eigen dienst (n=41)</u>	9.8	7.3	82.9
13. Meer eenheid in uitvoering (n=41)	4.9	31.7	63.4
14. <u>Betere overdraagbaarheid (n=41)</u>	2.4	19.5	78.0
15. <u>Duidelijker verhaal (n=40)</u>	2.4	14.6	80.5
16. Meer inzicht in eigen handelen en beslissingen (n=40)	4.9	31.7	61.0
17. Hiaten aan het licht (n=41)	22.0	17.1	61.0
18. Hulpverlenend handelen bevordert en aangescherpt (n=40)	9.8	26.8	61.0

Beperkingen

- Gesignaleerde aandachtspunten m.b.t. workshops
vb. tijd tussen workshops, contact met collega's, doelstellingen ...
- Methodiekbeschrijving mogelijk slechts beperkte weergave van de dagdagelijkse praktijk
- Codering en analyse van methodiekbeschrijvingen mogelijk incompleet
- Rol van onderzoeker bij doorlichting van programma's

Discussie en besluit

Beschrijvend proces: uniek in Vlaanderen

- Meerwaarde voor praktijk en wetenschap
- Bevat goede elementen maar ook verbetermogelijkheden
 - ✓ Tijd en ruimte tussen workshops
 - ✓ Moeilijke opdracht voor diensten (cf. realisme doelen en doorlichting van programma's)
- ⇒ Praktijkgerichte facetten worden succesvoller beschreven (opbouw, randvoorwaarden en werkzame factoren)
- ⇒ Meer theoretische facetten blijken moeilijker: nood aan academische werkplaatsen? (bestaand onderzoek en theoretische onderbouwing)
- ⇒ Specifieke doelgroepomschrijving levert discussie op vanuit maatschappelijk engagement diensten
- ⇒ Concrete doelenomschrijving levert discussie op vanuit het principe van vraaggericht werken

Discussie en besluit (2)

- In kaart gebrachte doelgroep & hulpverleningsproces zeer verscheiden
 - Beschrijvingen vnl. gebaseerd op een eclecticisch werkmodel
 - ❖ Enkele argumenten voor (Grietens et al., 2007):
 - Hulp op maat
 - Alle bestaande theorieën schieten tekort
 - Getuigt van een open geest en zoeken van de hulpverlener
 - Toenemende complexiteit problemen
 - ❖ Enkele argumenten tegen (Grietens et al., 2007; Lampropoulos, 2000; Schulte & Eifert, 2002):
 - Verschillende elementen kunnen niet eindeloos naast elkaar worden gebruikt
 - Zijn gedeeltelijk geïmplementeerde programma's nog wel effectief?
 - Gebrek aan methodiektrouw
 - Teken van onzekerheid
 - Hulpverleners laten hun aanpak te weinig variëren op basis van noden en vooruitgang cliënt
- ⇒ Belang van heldere omschrijving van alle facetten met heldere richtlijnen

Discussie en besluit (3)

■ Effecten

- ✓ Weinig informatie beschikbaar
- ⇒ Meeste interventies op eerste niveau van de effectladder van Veerman en van Yperen (2006) = potentieel effectief
- ⇒ Sommige interventies bevinden zich op niveau 2, 3 of 4 van de effectladder
- ⇒ Nood aan meer meten en uitkomstonderzoek

! Beschrijvend proces is een continue proces

Nog vragen of nood aan meer informatie...?

Tim Stroobants

Tel: +32 (0)2/629.12.11

E-mail: Stroobants.Tim@vub.ac.be

Vrije Universiteit Brussel

Faculteit Psychologie en Educatiewetenschappen

Vakgroep Klinische en Levensloopspsychologie

Pleinlaan 2 - 1050 Brussel

Onderzoeksluik 2: Praktijkgericht effectonderzoek

- Voorbereiding
 - 3 clusters o.b.v. methodiekbeschrijvingen
 - Focusgroep per cluster: streven naar consensus tussen onderzoekers en diensten en tussen diensten onderling o.b.v. schriftelijk voorstel
 - Opleiding van praktijkwerkers
- Fasering onderzoek
 - Instroom van 1 april t.e.m. 30 september 2012
 - Afronding gegevensverzameling op 31 maart 2013
 - 3 meetmomenten:
 - Start begeleiding (T1)
 - Einde begeleiding (T2)
 - Follow-up na 3 maanden (T3)

Praktijkgericht effectonderzoek

■ Microniveau: 4 indicatoren

- Beëindiging van de hulpverlening
 - Doorstroom vs uitstroom vs breakdown
 - 3 meetmomenten
- Doelrealisatie
 - GAS-procedure: achteruitgang (-1), status quo (0), doel gedeeltelijk bereikt (+1) en doel bereikt (+2)
 - 3 meetmomenten
- Cliënttevredenheid
 - EXIT-vragenlijst voor ouders en jongeren vanaf 12j
 - Meetmoment: einde begeleiding
- Waarneembare veranderingen
 - Meetmoment 1 & 2: start en einde begeleiding

	Ouder	Jongere (+12j)	Hulpverlener
Gedragsproblemen	CBCL	YSR	
Opvoedingsbelasting	OBVL		
Opvoedingsvaardigheden	VSOG		
Gezinsfunctioneren			VGf